

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.02

Алескерова Ю.В., д.е.н., доцент
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький національний аграрний університет

**ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ
УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ**

Алескерова Ю.В. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом. Формування інтелектуального капіталу залежить від якості інтелектуальних ресурсів, які використовуються у поєднанні з фінансовими та матеріальними ресурсами. Величина інтелектуального капіталу визначається на основі капіталізації наднормативного прибутку, що отримує підприємство в процесі виробничо-господарської діяльності за рахунок наявності в нього сукупності конкурентних переваг. Управління інтелектуальним капіталом здійснюється за людським, технологічним та ринковим складниками. Подальше економічне зростання України пов'язують сьогодні з реалізацією інноваційної політики, на основі якої набуває важливого значення фінансовий механізм управління інтелектуальною власністю, який практично є новим у фінансовій діяльності.

Ключові слова: фінансовий механізм, інтелектуальні ресурси, зовнішні фактори, внутрішні фактори, інтелектуальний капітал, інноваційно-інтелектуальна діяльність, економічна діагностика, управління.

Алескерова Ю.В. Влияние внешних и внутренних факторов на финансовый механизм управления интеллектуальным капиталом. Формирование интеллектуального капитала зависит от качества интеллектуальных ресурсов, которые используются в сочетании с финансовыми и материальными ресурсами. Величина интеллектуального капитала определяется на основе капитализации сверхнормативной прибыли, которую получает предприятие в процессе производственно-хозяйственной деятельности за счет наличия у него совокупности конкурентных преимуществ. Управление интеллектуальным капиталом осуществляется по человеческой, технологической и рыночной составляющими. Дальнейший экономический рост Украины связывают сегодня с реализацией инновационной политики, на основе которой особое значение приобретает финансовый механизм управления интеллектуальной собственностью, который является практически новым в финансовой деятельности.

Ключевые слова: финансовый механизм, интеллектуальные ресурсы, внешние факторы, внутренние факторы, интеллектуальный капитал, инновационно-интеллектуальная деятельность, экономическая диагностика, управление.

Aleskerova Y.V. The impact of external and internal factors on the financial mechanism of intellectual capital. Formation of intellectual capital depends on the quality of intellectual resources that are used in conjunction with financial and material resources. The value of intellectual capital is based on the capitalization of excess earnings of the receiving company in the industrial and economic activity by having it set of competitive advantages. Managing intellectual capital carried out by human, technological and market components. Further growth Ukraine today is associated with the implementation of innovation policy, on which becomes important financial mechanism of intellectual property, which is practically a new financial activities.

Keywords: financial mechanism, intellectual resources, external factors, internal factors, intellectual capital, innovation-intellectual activity, economic diagnostics, management.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку фінансів в Україні одним із головних елементів нової стратегії є формування фінансової політики, яка відтворює економічну політику держави і реалізується через досконалий фінансовий механізм.

Формування та результативність фінансового механізму залежать від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його ефективність. Досвід країн ЄС показує, що від стану та ефективності фінансового механізму багато в чому залежать умови споживання, заощаджень та інвес-

тування, обсяги сукупного попиту та пропозиції, пропорцій між реальним і фінансовим секторами економіки, умови взаємодії національної економіки із зовнішнім світом.

Стратегічний розвиток вітчизняних підприємств можливий за умови досягнення ними високої конкурентоспроможності, вирішальним фактором якої є активна спрямованість виробничих структур на інноваційно-інтелектуальну діяльність. У цьому зв'язку все більшої актуальності набуває концепція інтелектуального капіталу, що ґрунтується на зрос-

таючій ролі інтелектуальних ресурсів, які використовує підприємство в процесі економічної діяльності. Ефективне використання таких ресурсів дає змогу значно підвищити якість персоналу, інформації, нових управлінських технологій та виробничих інновацій, що є обов'язковою складовою частиною економічної політики сучасного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день в Україні питання щодо фінансового механізму управління інтелектуальним капіталом є малодослідженим, у наявних доробках недостатньо обґрунтовано концепцію його формування і розвитку. Серед визначних науковців, у працях яких висвітлено дане питання, – О. Борко [5], П. Бабій [1; 6; 10; 11], О. Кендюхов [3; 4], Н. Дряхлов [2], С. Купріянов [2] та ін.

Однак необхідно зазначити, що незважаючи на значну кількість наукових праць та істотні досягнення у цій галузі, є низка питань, які потребують дослідження, а саме вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом, тому потребують уточнень та проведення даного наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом.

Виклад основних результатів. На функціонування фінансового механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства впливає безліч різноманітних факторів, які можна об'єднати в основні групи: зовнішні та внутрішні, контрольовані та неконтрольовані. Аналіз цих факторів дає змогу приймати рішення, які забезпечують просування до наміченої мети та її досягнення. До контрольованих факторів належать, головним чином, фактори внутрішнього середовища, до неконтрольованих або тих, що піддаються слабкому контролю, – фактори зовнішнього середовища, які слід прогнозувати, передбачати і, за можливості, врахувати або впливати на них.

Фактори зовнішнього середовища можна розбити на фактори прямого та непрямого впливу. До факторів прямого впливу належать фактори, які безпосередньо впливають на функціонування механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства. Під факторами непрямого впливу маються на увазі фактори, які можуть не здійснювати прямого негайного впливу на механізм управління інтелектуальним капіталом, але проте відбиваються на ньому [1].

Обґрунтування значущості зовнішніх факторів і необхідності їх урахування, уявлення про фінансовий механізм управління інтелектуальними ресурсами як цілісність, яка складається зі взаємозв'язаних частин, пронизаних зв'язками із зовнішнім середовищем, може бути здійснено на базі системного підходу [2, с. 85].

Ситуаційний підхід дав змогу розширити теорію систем за рахунок розробки концепції, згідно з якою придатність різноманітних методів управління визначається конкретною ситуацією, тобто конкретними зовнішніми та внутрішніми факторами, які, відповідно, характеризують організацію і вплив на неї.

Серед зовнішніх факторів необхідно відокремити передусім тип економіки: аграрний, індустріальний та індивідуальний.

Трансформаційні процеси в Україні супроводжуються значними змінами у системі координаційних механізмів, фінанси еволюціонують.

Тип економіки, фактор непрямого впливу, зумовлює зміст напряму і ступінь вияву інших непрямих і прямих факторів зовнішнього середовища, які мають вплив на ефективність фінансового механізму управління інтелектуальним капіталом: НТП, стан економіки, політичні фактори, споживачі, постачальники, конкуренти та ін. [3, с. 90].

У цілому фактори зовнішнього середовища, що впливають на фінансовий механізм, можуть бути зведені до табл. 1.

Із позиції можливості управління впливом факторів найбільший інтерес становлять внутрішні фактори. Серед них можна виділити вісім: основні види діяльності підприємства, цілі, стратегію управління, персонал, техніку та технологію, організаційну структуру управління, методи управління, бренд-ресурси підприємства (табл. 2).

Фактори внутрішнього середовища підприємства, які мають вплив на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом, підприємства, подано у табл. 2.

Якщо, з огляду на діалектичний взаємозв'язок між різними факторами внутрішнього і зовнішнього середовища, розглядати фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства з позиції їх майбутнього розвитку, то воно неможливе без науково-технічного прогресу.

Вплив людського фактора на організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства безперечний.

Формування фінансового механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства сполучене з урахуванням вимог макро-, мікросередовища, внутрішнього середовища підприємства, власників персоніфікованого інтелектуального капіталу. У багатьох випадках це суперечливі вимоги, що зумовлює виникнення конфліктних ситуацій, тому в основу розробки даного механізму має бути закладена концепція балансу інтересів між різними групами впливу, відповідно до якої повинна формуватись збалансована управлінська реакція щодо його формування та функціонування.

Висновки. Вплив факторів у кожній групі і між групами є неоднорідний, тому що серед них є контрольовані та неконтрольовані, прямого і

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства

Групи факторів	Фактори	Основні складові частини факторів
ФАКТОРИ НЕПРЯМОГО ВПЛИВУ	тип економіки	аграрна; індустріальна; інтелектуальна
	стан економіки	темпи інфляції; ставки податків, податкові пільги; рівень зайнятості; економічний спад або підйом; кредитні ставки; прибуток населення; інші
	науково-технічний прогрес	науково-технічні новини; поява нових матеріалів; технологічні нововведення; поява нових систем передачі та обробки інформації та ін.
	політичні фактори	розуміння урядом, законодавчими органами важливості формування інтелектуальної економіки; групи особових інтересів (лобі); політична стабільність соціальна напруженість; зміна режиму; ін.
	соціально-культурні фактори	установки, життєві цінності; умови життя населення; рівень освіти; рівень інформаційної культури; ін.
	міжнародне оточення	транснаціональні корпорації; зміна економічної політики держав Європейського Союзу, США і Росії стосовно України; напрямок інтеграції; ін.
ФАКТОРИ ПРЯМОГО ВПЛИВУ	демографічні	міграція населення; тривалість життя (чоловіків, жінок); структура населення за віком, зайнятістю, освітою; ін.
	постачальники	постачальники технологій; постачальники капіталу; постачальники трудових ресурсів
	закони та інші нормативно-правові акти	парламентські закони у сфері охорони інтелектуальної власності; постанови уряду; президентські укази; міністерські та відомчі інструкції та нормативи; нормативні документи місцевих органів влади
	споживачі	індивідуальні споживачі; соціальні групи; інституціональні споживачі, у тому числі: міжгалузеві концерни і корпорації, підприємства з виробництва електроенергії, металургії, машинобудування і металообробки, автомобільної промисловості, підприємства целюлозно-паперової промисловості, хімічної та нафтохімічної, будівельних матеріалів, легкої промисловості, харчової промисловості, торгівлі, банки і фінансові організації, державні установи та ін.
	конкуренти	основні конкуренти, які володіють найбільшою часткою ринку; конкуренти, які найбільш динамічно розвивають свою діяльність

Джерело: складено за [4, с. 152]

Фактори внутрішнього середовища підприємства, які мають вплив на фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства

Фактори	Основні складові частини факторів	Фактори	Основні складові частини факторів
Основні види діяльності підприємства	виробництво продуктів харчування; машинобудування та металообробка; інформаційні технології; добувна промисловість; хімія та нафтохімія; автомобільна промисловість; виробництво будівельних матеріалів; целюлозно-паперова промисловість; телекомунікаційні послуги; банківські послуги; медична промисловість; інші	Персонал	лояльність ціннісні установки персоналу; психометричні характеристики; система мотивації
Цілі	стратегічні; тактичні; оперативні	Техніка та технологія	ступінь прогресивності обладнання; технології; наукоємність виробництва; наявність необхідних лабораторій
Стратегія управління	управління інтелектуальними ресурсами; управління відносинами фірми з її зовнішнім середовищем; управління товарною політикою; управління збутовою політикою; політика щодо конкурентів; внутрішньокорпоративна політика; політика щодо контролю результатів та ін.	Організаційна структура управління	функціональна організація; функціональна організація з продуктовими групами; організація з маркетинговими підрозділами; матрична організація; система підрозділів із центральним апаратом управління; система підрозділів із децентралізованим апаратом управління; конгломерат та ін.
Персонал	структура штату за категоріями персоналу, освітою, кваліфікацією, віком; творчі здібності персоналу; освітньо-кваліфікаційний рівень управлінського персоналу;	Методи управління	економічні; соціально-психологічні; адміністративні
		Бренд-ресурси підприємства	єдина торговельна марка компанії; індивідуальні торговельні марки; групові (родові) торговельні марки; зонтичні бренди та ін.
		Корпоративна культура	поведінка персоналу компанії; етичні установки; звичаї і традиції; індивідуальні і групові інтереси; стиль керівництва та ін.

Джерело: складено за [4, с. 154]

непрямого впливу і, окрім цього, фактори та їх групи знаходяться у процесі постійної діалектичної взаємодії.

Із позиції історичного зрізу становлення та розвитку фінансової науки органічним її складником є формування фінансової політики, яка є зрізом реального економічного життя у сфері суспільної діяльності та відтворюється через сукупність заходів, спрямованих на мобілізацію і концентрацію на найважливіших напрямках економічного і соціального розвитку фінансових ресурсів. Фінансова політика управління інтелектуальною власністю – це відносно самостійна сфера діяльності держави та суб'єктів господарювання у сфері фінансово-інноваційних відносин. Ця діяльність спрямована на забезпечення

інноваційними продуктами або інтелектуальним капіталом державної інноваційно-інвестиційної програми, спрямованої на розвиток підприємництва в Україні [5, с. 104].

Фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом – це сукупність форм і методів фінансового впливу на соціально-економічний та інноваційний розвиток, що охоплює систему фінансового забезпечення, фінансового та нормативно-правового регулювання, інформаційного забезпечення, а також система фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив. Фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом є головним інструментом реалізації фінансової політики управління інтелектуальною власністю [11, с. 19].

Список літератури:

1. Бабій П.С. Оцінка ринкової вартості суб'єктів господарювання на основі концепції управління інтелектуальними активами / П.С. Бабій // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України : науковий журнал кафедри управління персоналом і економіки праці Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2013. – Вип. 18. – С. 59–63.
2. Дряхлов Н., Куприянов Е. Системы мотивации персонала в Западной Европе и США / Н. Дряхлов, Е. Куприянов // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 2. – С. 83–88.
3. Кендюхов А.В. Влияние факторов макросреды на организационно-экономический механизм управления интеллектуальным капиталом предприятия / А.В. Кендюхов // Экономика и управление. – 2003. – № 5–6. – С. 88–92.
4. Кендюхов О.В. Эффективное управление интеллектуальным капиталом : [монографія] / О.В. Кендюхов ; НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк : ДонУЕП, 2008. – 359 с.
5. Борко Ю.Л. Зростання фінансово-економічного потенціалу підприємств в умовах впровадження інтелектуальної власності / Ю.Л. Борко // Економіка і організація управління. – 2008. – № 3. – С. 103–109.
6. Бабій П.С. Оподаткування інтелектуальної власності суб'єктів господарювання / П.С. Бабій [та ін.] // Збірник Сьомої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Наукові дослідження: шлях від теоретичного пошуку до практичної реалізації». – Тернопіль : Тайп, 2011. – С. 23–25.
7. Бабій П.С. Стратегічне управління бізнес-процесами для створення та розвитку інтелектуальних суб'єктів господарювання / П.С. Бабій // Збірник тез доповідей XII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми». – Тернопіль : Вектор, 2012. – С. 55–58.
8. Борко Ю.Л. Теоретичні засади формування фінансової політики / Ю.Л. Борко // Питання інтелектуальної власності : збірник наукових праць. – 2006. – № 4. – С. 386–419.
9. Бабій П.С. Інноваційні принципи оцінювання об'єктів інтелектуальної власності при приватизації суб'єктів господарювання / П.С. Бабій // Економічний аналіз : збірник наук. праць кафедри економічного аналізу. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 241–244.
10. Бабій П.С. Вплив інтелектуального капіталу на вихід підприємств із кризи / П.С. Бабій [та ін.] // Збірник тез доповідей Чотирнадцятої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Сучасна наука: проблеми, потреби, перспективи». – Тернопіль : Тайп, 2012. – С. 13–16.
11. Бабій П.С. Фінансовий механізм управління інтелектуальним капіталом / П.С. Бабій [та ін.] // Збірник тез доповідей П'ятнадцятої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Інтердисциплінарні дослідження в галузях інформаційних технологій, економіки, математики і техніки». – Тернопіль : Тайп, 2012. – С. 17–20.